

УДК 336.8

**INNOVATIVE FACTORS OF MARINE INDUSTRY DEVELOPMENT
ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ****Nataliia Lysenko / Наталія Лисенко***Ph.D., Associate Professor*

ORCID: 0000-0001-9375-4693

Lokaiets Maksym / Локаєць Максим*graduate student / аспірант.*

ORCID: 0009-0006-7146-6678

*Odessa National University, Odessa, Diedrichson, 8, 65052**Національний університет «Одеська морська академія», Одеса, Дідріхсона, 8, 65052*

Анотація. В роботі розглядаються інноваційні фактори розвитку морської галузі. Підкресленню, що саме інновації дозволяють забезпечити розвиток морської галузі. Проведений критичний аналіз наукових праць авторів дозволив виокремити основні фактори розвитку морської галузі. В статті запропоновані інноваційні чинники розвитку транспортної галузі, та проаналізовано їх вплив на розвиток морської галузі. Розробка інноваційної стратегії для морської галузі є критичним чинником, що спрямовує та координує зусилля організацій у впровадженні новітніх технологій та методів роботи, сприяє залученню інвестицій у морську галузь. Інноваційні фактори відіграють вирішальну роль у розвитку морської галузі, стимулюючи її модернізацію та підвищення конкурентоспроможності на глобальному ринку, створюють міцну.

Ключові слова: морська галузь, транспортна галузь, морські порти, портова інфраструктура, морської флот, інновації, інноваційний розвиток, економічна безпека, чинники розвитку, стратегія, конкурентоспроможність.

Вступ.

Україна, з її стратегічним розташуванням у східній частині Європи і вихідними точками до Чорного та Азовського морів, є морською державою з великим потенціалом і значними можливостями. Крім економічного аспекту, стратегічне морське розташування України також відіграє ключову роль в забезпеченні національної безпеки та оборони. Морські порти та водні шляхи використовуються не тільки для комерційних цілей, але й є важливими для військово-морських операцій та стратегічних завдань. Враховуючи постійно змінюване геополітичне середовище, Україна постійно розробляє та впроваджує нові ініціативи та стратегії для підвищення ефективності свого морського сектору, включно з модернізацією портової інфраструктури та розширенням морського флоту. Ці заходи спрямовані на підвищення конкурентоспроможності України як морської держави на міжнародному рівні.

Враховуючи наявність виходів до Чорного та Азовського морів, Україна, ключовим завданням для країни є розвиток морської галузі, що включає підтримку існуючих та створення нових морських підприємств, оновлення інфраструктури портів та підвищення їх ефективності. Стимулювання розвитку морської галузі допомагає Україні зміцнити своє становище на міжнародному ринку та покращити економічний стан країни.

Морська галузь має важливе значення для соціально-економічного розвитку прибережних регіонів України. Міста-порти та їхні регіони сильно залежать від ефективності і стабільності роботи морських підприємств.

Стабільна діяльність цих підприємств забезпечує зайнятість населення, сприяє розвитку інфраструктури та підтримує місцеву економіку, що є критично важливим для прибережних регіонів. Вважаємо, що морська галузь відіграє надзвичайно важливу роль для зовнішньоекономічної діяльності держави, оскільки через морські транспортні шляхи дозволяє здійснювати експортно-імпорتنу діяльність в значних масштабах.

Основний текст.

Варто відзначити, що на сьогодні серед науковців не склалося єдиного підходу щодо розуміння сутності морської галузі. Переважна більшість розглядає її як складову транспортної галузі, вважаючи, що саме транспорт забезпечує розвиток усіх інших галузей [1].

Ключовими елементами морської галузі є морські порти, суднобудівні підприємства та судноплавні компанії [2, с. 161]. Ринки, пов'язані з морською діяльністю, формуються на основі життєвого циклу суден, включаючи такі аспекти як будівництво та ремонт суден, класифікація флоту, транспортно-експедиторські послуги, фрахтування, зокрема з використанням новітніх технологій, та послуги, пов'язані з морською транспортною інфраструктурою. Також сюди варто віднести ринок праці для морських транспортних працівників, реєстрацію флоту та утилізацію суден, що вимагає комплексного підходу до управління та інновацій у морській галузі. На цій підставі автор виокремлює такі складові морської галузі як підготовка морських кадрів, реєстрація суден, їх експлуатація та утилізація, судовий менеджмент, судноплавство та суднобудівництво, фінансовий менеджмент в галузі та страхування [3, с. 128-130].

В бізнес-колах вважається, що морська індустрія включає широкий спектр діяльностей, таких як підготовка вантажів, судноплавство, експлуатація верфей, будівництво суден та човнів, управління портами, розвиток інфраструктури, логістика, морський туризм та забезпечення виробництва проміжними товарами. Ці елементи спільно формують основу морської галузі, що є важливою для економіки країни. При цьому найбільший сегмент у морській галузі становить морське судноплавство, яке включає використання суден для транспортування товарів та пасажирів. Морська галузь також включає судноплавство по річках та озерах, розширюючи сферу своєї діяльності і забезпечуючи більшу географічну охопленість та різноманітність послуг [4].

Можна виокремити і ще один підхід, коли до складу морської галузі включають різноманітні структури, які займаються морською господарською діяльністю. В цьому випадку, наприклад, в залежності від характеру ресурсної функції виокремлюють три групи елементів морської галузі:

1. Вилучення морських ресурсів або пряме використання (з вилученням) морських ресурсів.
2. Користування морськими ресурсами або опосередковане використання (без вилучення самих ресурсів).
3. Охорона морських ресурсів чи навколишнього морського середовища.

До першої групи при сучасному рівні розвитку технології відноситься видобуток нафти та газу, інших мінеральних ресурсів на шельфі морів;

рибальство; аквакультура; використання водних ресурсів для водопостачання, одержання хімічних елементів тощо. Як відомо, діяльність цих видів галузей морського господарства пов'язана з вилученням матеріальних ресурсів природного середовища. Цим видам діяльності немає альтернативи, оскільки в інший спосіб не отримати доступ до природних морських ресурсів.

Пункт надходження морських ресурсів на територію регіону має можливість стати центром територіально-виробничого комплексу та розширити район впливу прибережної зони. Залежно від масштабів виробництва та поставок продукції в межах регіону ті чи інші види діяльності можуть стати галузями спеціалізації.

До другої групи (непрямого використання морських ресурсів) входять такі види діяльності, які не вилучають морські ресурси з природного середовища, а лише користуються ними для провадження своєї діяльності. Це такі галузі як рекреація, морський транспорт, військово-морський флот, портове господарство, суднобудування, гідротехнічне та прибережне будівництво, науково-дослідна діяльність тощо. Даний список потенційно є відкритим, оскільки з розвитком науки й техніки можуть виникнути нові види діяльності.

Характерною рисою видів діяльності першої групи є безальтернативність, лише вони можуть забезпечити отримання природних ресурсів морегосподарського комплексу. Це посилює просторову конкуренцію цих галузей і веде до виникнення протиріч у процесі організації морської галузі. На відміну від цього, діяльність галузей другої групи є альтернативною. Для задоволення суспільних потреб у рекреації не обов'язково використовувати прибережну зону. Однак вона має велику привабливість через свої виняткові властивості.

Між галузями першої та другої групи існує просторова конкуренція. Можна, можливо навіть сказати, що з наближенням розташування виробництва ресурсодобувної галузі до берегової межі зростає кількість різноманітних обмежень і перешкод.

До третьої групи належить природоохоронна діяльність, що є складною системою нормативно-правового регулювання, контролю та організації природоохоронних заходів. До технічних засобів природоохоронні належить відповідний флот, берегові споруди та ін. Ефективність природоохоронної діяльності має велике значення у розвитку морської економіки. Важливою складовою екологічного потенціалу території є сукупність усіх видів ресурсів, включаючи і морські [5, с. 24].

Як і для будь-якої галузі, інновації у морській галузі є вирішальним фактором для підтримання конкурентоспроможності та адаптації до змінюваних умов світового ринку. Виклики, такі як глобалізація торгівлі, зростання екологічних вимог, а також необхідність зниження витрат і підвищення ефективності виробництва, вимагають від морської індустрії впровадження нових технологій і методів управління. Інновації можуть включати розробку нових видів суден, вдосконалення систем навігації та управління портовою інфраструктурою, а також імплементацію передових енергоефективних технологій, що сприяють зменшенню викидів шкідливих

речовин.

З іншого боку, інновації не лише покращують технічні аспекти морської галузі, але й сприяють розширенню ринкових можливостей, підвищенню рівня безпеки і забезпеченню сталого розвитку. Введення інноваційних екологічно чистих технологій відповідає міжнародним регулятивним вимогам і допомагає відкривати нові ринки для експорту. Отже, інновації є ключовими для забезпечення тривалої успішності та виживання підприємств у висококонкурентному морському середовищі, стимулюючи як технічний прогрес, так і соціально-економічний розвиток.

Саме інновації дозволяють забезпечити розвиток морської галузі. Проведений критичний аналіз наукових праць таких авторів, як О. М. Котлубай [2; 6], О. М. Кібік та інших [7; 8; 9] дозволив виокремити основні цілі розвитку морської галузі. Оскільки розвиток морської галузі стає пріоритетним завданням для середньострокового періоду, необхідно зосередитися на наступних аспектах: розробка та активне впровадження програм оновлення основних засобів морського транспорту; розвиток науково-технічного потенціалу морської галузі через існуючі спеціалізовані інститути; удосконалення правової бази для ефективної роботи структур морської галузі; підвищення привабливості портів для залучення нових вантажопотоків та інвестицій; збільшення прохідних глибин морських каналів та біля причалів; розробка методик для розрахунку ставок портових зборів для забезпечення їх конкурентоспроможності; створення надійної технічної бази, що відповідає як кількісним, так і якісним вимогам національної економіки та міжнародних стандартів; реструктуризацію підприємств технічного флоту; підвищення рівня навігаційної, екологічної та технологічної безпеки в портах; зміцнення взаємодії морських портів з суміжними видами транспорту та іншими логістичними елементами; оптимізація та скорочення часу здійснення контрольних процедур; створення кластерів на базі морських портів, суднобудівних заводів і науково-дослідних установ; проведення структурних перетворень у суднобудівній галузі; створення відповідних фінансово-кредитних умов для місцевих судновласників для побудови суден; розробка міжнародного реєстру суден як умови для відродження флоту; розвиток прибережних морських пасажирських перевезень з державною підтримкою; створення сприятливих умов для перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами; забезпечення безпечних умов праці для працівників галузі.

Досягнення цих цілей залежить від різних інноваційних чинників, на яких слід зупинитися більш детально. При цьому варто спочатку звернути увагу на ще неоднозначність підходів науковців. Так, наприклад, багато вчених виокремлюють фактори впливу на інноваційний розвиток [10] та інноваційні фактори розвитку [11].

В першому випадку вважається, що фактори, що впливають на інноваційний розвиток, можна поділити на ті, що сприяють інноваціям, та ті, які їх стримують. Для ефективного управління інноваційною діяльністю необхідний постійний аналіз і пошук можливостей для впливу на ці фактори. Існує чотири основні групи факторів, які визначають інноваційний розвиток:

економічні та технологічні, організаційно-управлінські, політичні та правові, соціально-психологічні. Додатково, науковці пропонують включити фактори, пов'язані з професійною підготовкою кадрів і фінансово-кредитними аспектами, що розширює класифікацію та забезпечує більш комплексний підхід до аналізу інноваційного розвитку [10].

В другому випадку мова йде про те що інноваційна діяльність має значний вплив на забезпечення національної економічної безпеки, особливо в умовах глобалізації. Ефективність інноваційних процесів сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, що є ключем до стійкого та збалансованого розвитку. Світовий досвід підкреслює важливість створення і впровадження нових знань, розвитку конкуренції, яка стимулює інновації, та здатність промисловості впроваджувати нововведення. Крім того, для утримання конкурентних переваг важливо створювати умови для постійного впровадження та оновлення інновацій, підтримувати розвиток передових галузей та стимулювати заснування нових підприємств [11].

Пропонуємо інноваційними чинниками розвитку транспортної галузі (а морську галузь переважна більшість науковців відносять до транспортного комплексу) вважати наступні: темп науково-технологічного прогресу; рівень оплати праці у випуску; рівень інвестування; рівень оновлення основних засобів; рівень технології виробництва; рівень тінізації транспорту і зв'язку; рівень валової доданої вартості, створеної тіньовою оплатою праці; рівень тіньової зайнятості [12, с. 49].

Використовуючи такий підхід можна прослідкувати безпосередній вплив вказаних вище інноваційних чинників на розвиток морської галузі (табл. 1).

Таблиця 1 - Вплив інноваційних чинників на розвиток морської галузі

Інноваційні фактори	Вплив на розвиток морської галузі	Вектор впливу
Темп науково-технологічного прогресу	Підвищує ефективність та модернізацію технологій у морській галузі	↑
Рівень оплати праці	Залучає кваліфікованих фахівців, підвищує мотивацію працівників	↑
Рівень інвестування	Сприяє фінансовому здоров'ю та розширенню виробничих можливостей	↑
Рівень оновлення основних засобів	Забезпечує впровадження передових технологій та обладнання	↑
Рівень технології виробництва	Збільшує продуктивність та знижує витрати, підвищує якість продукції	↑
Рівень тінізації морського транспорту	Знижує офіційні доходи та підриває довіру інвесторів	↓
Рівень валової доданої вартості, створеної тіньовою оплатою праці	Зменшує здатність галузі приваблювати офіційне фінансування	↓
Рівень тіньової зайнятості	Впливає на якість та надійність праці, ризики для безпеки	↓

Авторська розробка за даними [12]

Таблиця 1 демонструє, як позитивні стимулятори можуть сприяти зростанню та підвищенню ефективності в морській галузі, тоді як негативні

дестимулятори можуть призводити до зниження продуктивності та втрати конкурентних переваг, тобто призупиняти розвиток.

Перелік таких інноваційних факторів, які впливають на розвиток морської галузі можна представити наступним чином [13]:

У цьому дослідженні розглядаються різноманітні інноваційні чинники, які впливають на розвиток морської галузі, зокрема:

- чисельність інноваційно активних морських підприємств вказує на масштаби інноваційної діяльності у галузі. Цей чинник може впливати як на розвиток так і на його уповільнення;
- обсяг продажу інноваційної продукції підприємствами морської галузі вимірює здатність підприємств виготовляти та реалізовувати інновації у фінансовому еквіваленті;
- інноваційні витрати в морській галузі вказують на обсяги інвестицій, вкладених у розвиток інноваційних процесів на підприємствах;
- кількість організацій, що проводять науково-дослідну роботу, показує кількісну активність наукових досліджень у морській галузі;
- кількість осіб, зайнятих у науково-дослідній роботі, відображає наявність кваліфікованих працівників для наукової роботи в морській галузі;
- кількість працівників з науковим ступенем доктора наук підкреслює науковий потенціал морської галузі з вищою академічною кваліфікацією.
- кількість працівників з науковим ступенем кандидата наук або доктора філософії свідчить про глибину наукової експертизи в морській галузі;
- внутрішні витрати на науково-дослідну роботу відображають внутрішню мотивацію та стратегічні плани підприємств і організацій розвивати наукову діяльність в морській галузі;
- валові витрати на науково-дослідну роботу ілюструють загальний фінансовий ресурс, що витрачається на дослідження в межах морської галузі, включаючи державні та приватні інвестиції.

Окремі науковці звертають увагу на окремих інноваційних чинниках, які вважають найважливішими для забезпечення розвитку морської галузі. Головним фактором розвитку морського транспорту називає інноваційні технології. Наприклад, до таких технологій науковець відносить впровадження комп'ютерних технологій [14]. Інноваційні чинники пов'язують з циклічністю розвитку. Технологічний прогрес є ключовим чинником еволюції суспільства. Часто нові технології з'являються не ізольовано, а в комплексі з іншими, що взаємно підсилюють одна одну. Сучасна економіка, яка орієнтована на інноваційний розвиток, вимагає переосмислення традиційних підходів до науково-технічного прогресу. Сьогодні акцент робиться на такі аспекти інноваційної діяльності, як інтелектуалізація виробництва, екологічність та впровадження передових технологій. Такий підхід вимагає від держави розробки та реалізації нової інноваційної політики, що сприяє стимулюванню інновацій, розвитку високотехнологічних галузей і зменшенню діяльності, заснованої на використанні природних ресурсів [15].

На думку окремих науковців морська освіта як інноваційний чинник сприяє розвитку морської галузі, зокрема, через підготовку кваліфікованих фахівців, які володіють сучасними знаннями та навичками. Університети та навчальні заклади, що спеціалізуються на морських дисциплінах, постійно оновлюють навчальні програми, інтегруючи новітні технології та методики. Це дозволяє випускникам бути в курсі останніх тенденцій і підходів у сфері судноплавства, морського права, логістики та екологічної безпеки, підвищуючи їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Окрім підготовки кадрів, морська освіта сприяє розвитку досліджень і інновацій, що безпосередньо впливають на морську галузь. Навчальні заклади часто співпрацюють з промисловими підприємствами, морськими адміністраціями та міжнародними організаціями для проведення спільних досліджень, розробки нових технологій для суднобудування, оптимізації логістичних ланцюгів та забезпечення екологічної стійкості морської екосистеми. Ці ініціативи не лише підвищують якість освіти, але й забезпечують прямий вплив на інноваційний розвиток галузі, підтримуючи її адаптацію до глобальних викликів і потреб [16].

Висновки.

Вважаємо, що одним з найважливіших інноваційних чинників розвитку морської галузі повинна стати розробка інноваційної стратегії на рівні галузі.

Розробка інноваційної стратегії для морської галузі є критичним чинником, що спрямовує та координує зусилля організацій у впровадженні новітніх технологій та методів роботи. Інноваційна стратегія допомагає компаніям адаптуватися до змін у регуляторному середовищі, реагувати на глобальні екологічні виклики, а також використовувати передові технологічні досягнення для підвищення ефективності та зниження витрат. Чітке визначення напрямків інновацій, від впровадження автоматизації та роботизації у судноплавстві до розробки систем екологічного контролю та управління викидами, дозволяє сектору стати більш конкурентоспроможним та стійким.

З іншого боку, інноваційна стратегія сприяє залученню інвестицій у морську галузь, оскільки потенційні інвестори шукають проекти з чіткою візєю розвитку та високим потенціалом рентабельності. Стратегічний підхід до інновацій також включає партнерства з науковими установами та іншими галузями, що дозволяє морським компаніям інтегрувати перехресні технології, такі як штучний інтелект і великі дані, для оптимізації маршрутів, підвищення безпеки мореплавства та ефективного управління ресурсами. Така багатогранна інтеграція нововведень не тільки сприяє розвитку галузі, але й робить її більш адаптивною до майбутніх викликів.

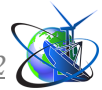
Узагальнюючи зазначимо, що інноваційні фактори відіграють вирішальну роль у розвитку морської галузі, стимулюючи її модернізацію та підвищення конкурентоспроможності на глобальному ринку. Адаптація передових технологій, розробка інноваційних стратегій, інвестиції в наукові дослідження та підготовка кваліфікованих кадрів створюють міцну основу для сталого розвитку галузі.

Література:

1. Економіка морської галузі. Конспект лекцій. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi31/0025793.pdf>
2. Котлубай В. О. Пріоритетні завдання розвитку морської галузі як елементу експортного потенціалу Країни. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. №8. С. 160-164.
3. Мінакова С. М. Принципи та перспективи участі морської транспортної галузі України у міжнародній системі морських перевезень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 24. С. 129-132.
4. Дунда С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства». URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/>
5. Степанова Є. В. Морський код України. *Економічні інновації*. 2016. № 62. С. 21-26.
6. Котлубай В.О. Основні шляхи розвитку торговельного мореплавства / *Проблеми управління, економіки, екології та права щодо розвитку транспортного комплексу України: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Дніпропетровськ, 5–6 листопада 2015 р.); Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. С. 115-116.
7. Підвищення ефективності діяльності та конкурентоспроможності підприємств морегосподарського комплексу України: монографія / В. В. Жихарева, Н. В. Дубовик та ін. Одеса: Купрієнко С.В., 2016. 239 с.
8. Державна підтримка розвитку морегосподарського комплексу України: монографія / О. М. Кібік, О. П. Подцерковний, Ю. З. Драпайло, В. О. Котлубай та ін.; Херсон: Грінь Д. С., 2014. 442 с.
9. Кібік О. М. Транспортний потенціал у системі розвитку експортних можливостей України. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 26. С. 45-49.
10. Гордієнко М. Я. Фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/377/1/>
11. Рибіна Л. О. Інноваційні фактори розвитку в контексті економічної безпеки держави. URL: https://repo.snau.edu.ua/bitstream/Рибіна_монограф.pdf
12. Іванов С. В. Інноваційні фактори розвитку транспортної системи України. *Вісник економічної науки України*. 2017. №2. С. 47-55.
13. Огородник В. О., Фіалковський А. Р., Маргітич В. В. Наукові та інноваційні фактори розвитку економіки Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2021. №1. С. 85-90.
14. Кудрицька Н. В. Інноваційні технології як фактор розвитку морського транспорту України. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/186e90e9-d44a-4c5c960d78da40/content>
15. Омельченко Р. В. Інноваційні фактори циклічності економічного розвитку. *Економічний часопис – XXI*. 2011. №1-2. С. 31-34.
16. Шмалей С. Організаційно-педагогічні напрями модернізації морської освіти (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 7. С. 262-272.

Abstract. *The article examines innovative factors in the development of the maritime industry. The key elements of the maritime industry are defined, where such components of the maritime industry as the training of maritime personnel, ship registration, their operation and disposal, ship management, shipping and shipbuilding, financial management in the industry and insurance are highlighted. Depending on the nature of the resource function, three groups of elements of the maritime industry are distinguished. Emphasizing that it is innovations that make it possible to ensure the development of the maritime industry. The conducted critical analysis of the scientific works of the authors made it possible to single out the main goals of the development of the maritime industry.*

The research determined that the factors affecting innovative development can be divided into those that promote innovation and those that inhibit it, and that innovative activity has a significant impact on ensuring national economic security. The article proposes innovative factors for the development of the transport industry, and analyzes their impact on the development of the maritime industry. It is emphasized that one of the most important innovative factors in the development of the maritime industry should be the development of an innovative strategy at the industry level.

The development of an innovative strategy for the maritime industry is a critical factor that directs and coordinates the efforts of organizations in the implementation of the latest technologies and methods of work, promotes the attraction of investments in the maritime industry. Innovative factors play a decisive role in the development of the maritime industry, stimulating its modernization and increasing competitiveness.

Key words: *maritime industry, transport industry, sea ports, port infrastructure, naval fleet, innovations, innovative development, economic security, development factors, strategy, competitiveness.*

Статтю надіслано: 20.08.2024 р.
© Локаєць Максим